

Üks ooper, kaks teatrit ja palju muljeid

HELE-MAI POOBUS

laulja

Giuseppe Verdi "Rigoletto" Vanemuise väikeses majas 19. oktoobril (esietendus 13. oktoobril). Dirigent: Lauri Sirp. Lavastaja: Taisto Noor. Kunstnik: Aime Unt.

Valguskunstnikud: Andres Sarv ja Martin Meelandi. Osades: Rigoletto – Eduards Čudakovs (Läti), Mantua hertsog – Kristian Benedikt (Leedu), Gilda – Alla Popova, Maddalena – Valentina Kremen, Sparafucile – Taisto Noor.

Giuseppe Verdi "Rigoletto" Rahvusooper Estonias 17. novembril (esietendus 9. novembril). Dirigent: Jüri Alperen. Lavastaja: Neeme Kuningas. Kunstnik: Kustav-Agu Püüman. Valguskunstnik: Neeme Jõe.

Osades: Rigoletto – Rauno Elp, Mantua hertsog – Urmas Põldma, Gilda – Kristine Gailite (Läti), Maddalena – Juuli Lill, Sparafucile – Leonid Savitski.

2007. aasta sügisel otsustasid nii Vanemuine kui ka Rahvusooper Estonia tuua lavale Verdi "Rigoletto". Estonias oli ooper viimati kavas peaaegu nelikümmend aastat tagasi, osades Georg Ots, Tiit Kuusik, Hendrik Krumm, Margarita Voites ja diplomirolli tegev Anu Kaal, Vanemuise eelmise "Rigoletto" lavastus ei jää kaugemale kui kümne aasta taha. Ooperi valikuga on n-ö kindla peale mindud, tagades tõenäo-

liselt pikaks ajaks publikuhuvi, iseasi, kui mõttekas on väikeses Eestis tuua kahes teatris lavale sama teos üheaegselt.

"Rigoletto" kuulub kindlasti nende kümme-konnanne äravalitud teose hulka, mille kohta öeldakse, et tegu on "maailma ühe armastatuima ooperiga". Paljude muusikaajaloolaste arvamusel kohaselt tähistab just see teos pöördepunkti Verdi loomingus, aga ka üldisemalt itaalia ooperimuusikas. "Rigolettot" peetakse Verdi esimeseks muusikaliseks draamaks, kuigi samale nimetu-sele võiks pretendeerida ka neli aastat varem kirjutatud "Macbeth". Kui "Macbeth" on ülimalt erandlik nähtus helilooja varases

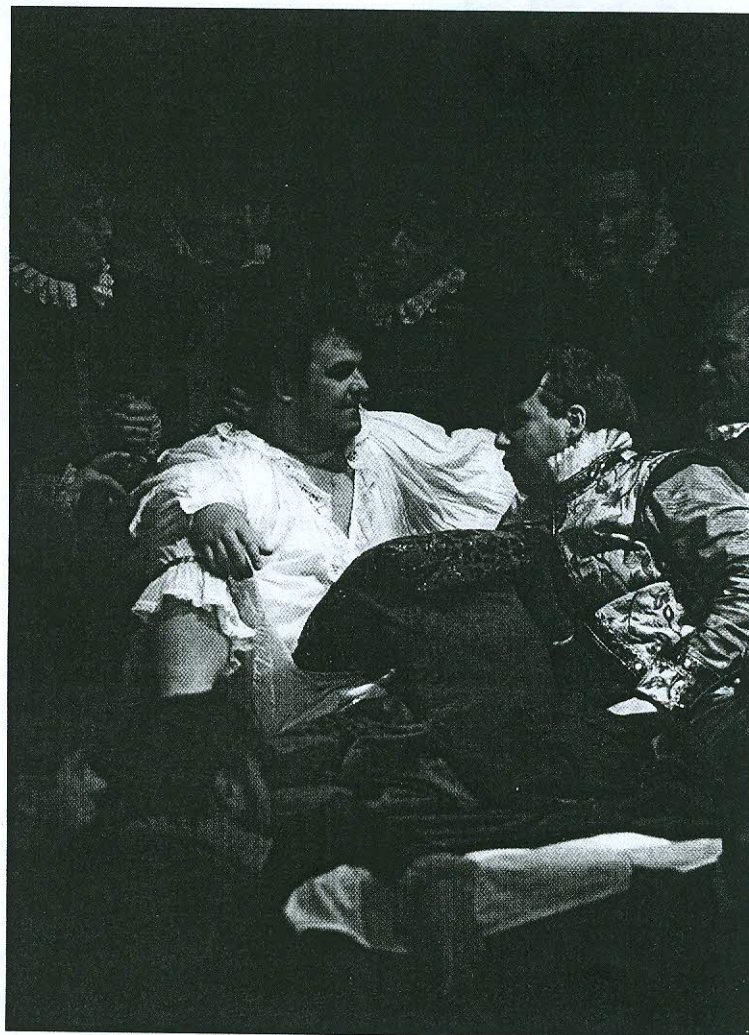
loomingus, siis "Rigolettost" saab alguse Verdi uus hingamine.

Ooperi tee lavale polnud kerge. Libreto aluseks on Victor Hugo draama "Kuningas lõbutseb", mis pärast esietendust 1832. aastal keelati. Verdi, leidnud 1850. aastal teda huvitanud teema ning paludes Francesco Maria Piavel säilitada libretos võimalikult palju originaaltekstist, pani ooperile esialgu nimeks "Needus". Vastuolud tsensuuriga tõid kaasa aga terve rea muutusi – välja vahetamist vajas ooperi pealkiri, tegevus toodi Prantsusmaalt Itaaliasse, kuningast sai hertsog ja Triboulet'st Rigoletto. Esietendus 1851. aastal tekitas vastakaid arvamusi, uudne oli nii muusika kui ka peategelase kuju. Enam ei elanud publik kaasa kuningate ja kangelaste saatusele, vaid hoopis ühe moonutatud kehaga õuenarri hingepiinadele. Huvipakkuv on fakt, et Victor Hugo ise oli esialgu väga tugevalt ooperi loomise vastu. Kuid hiljem, olles näinud Verdi meistriteost, muutis ta oma arvamust. Kuulsa viimase vaatuse kvarteti "Bella figlia dell' amore" kohta lausus kirjanik järgmist: "Kui ma saaksin oma näidendis panna neli tegelast korruga rääkima ja oma tundeid edasi andma, saavutaksin sama suure edu."

Kuid nüüd tagasi 21. sajandisse. Mõlemad lavastused olid lahendatud klassikalises võtmes, tõsi küll, Estonia "Rigoletto" kahe küllaltki olulise erandiga, kuid sellest lähemalt veidi hiljem. Mida öelda Vanemuise lavastuse kohta? Oli püütud leida huvitavaid detaile, mis aitaksid kaasa terviku kujunemisele, kuid paraku mõjusid vastupidiselt. Nii mõnedki võtted ei õigustanud ennast, jäädes lavastuslikult küsitavaks ja ebaoloogiliseks.

Ooper algas paljutootavalt, avapildi ball oli lõbus ja hoogne, kuid puudus õukonnale omane sära ning küllus. Etteheiteid ei saa teha koorile, kes esitas oma osa veenvalt. Kivi läheb kunstniku kapsaaeda. Kostüümid ja dekoratsioonid olid tuhmid, seda võimendas omakorda kehv valgus. Arusaadav, et sageli pole nii palju rahalisi võimalusi, kuid usun, et ka väiksemate kulutustega on võimalik luua õige atmosfäär. Sellises visuaalses ruumis mõjus pildi lõpus tantsiv üksik Idamaa neiu paraku täieliku võõrkehana.

Mõistetamatuks jäi, miks oli Gilda ehteid täis riputatud ja elas otsekui buduaaris? Kas taotluseks oli näidata, et isa, vaigistades oma südametunnistust, külvab ta luk-

Liederlik hertsog (Kristian Benedikt) oma õukondlaste seas.
FOTO ALAN PROOSA / VANEMUINE

susega üle? Rigoletto lahkudes võttis tütar küll ehted ära, kuid Gilda olemuse avanemise asemel tekkis tunne, et ta on nüüd magamaminekuks valmis.

Teine ja kolmas vaatuse jätsid parema mulje, kuigi kohati häiris sage punase valguse kasutamine. Võte, mis on täiesti omal kohal veristlikes teostes, segas, sest siin oleks tahtnud inimhingede draamat jälgida ilma pideva vihjeta veretööle. Tapmisstseen oli huvitavalt lahendatud ja hästi välja mängitud: Sparafucile hetkeline kõhklus, nähes valges riides noort naist oma ohvrina, ning Maddalena kiire reageerimine, surudes venale pistoda pihku ja viies "tellimustöö" lõpule. Valge kleit Gilda seljas oli sümbolina küll ilus, kuid pani keset etendust mõtlema, miks neiu sellisel tormisel ööl öösärgi väel ringi liigub.

Alla Popova Gildana kahjuks ei veennud. Ei sisuliselt ega ka vokaalselt. Otsest

põhjust on raske välja tuua, kuid tundub, et varem Ameliat, Butterflyd ja Tatjanat laulnud sopranile pole Gilda natuur omane. Siirus oli kohati asendunud lihtsameelsusega, viimase vaatuse traagilisem toon sobis Popovale tunduvalt paremini.

Kristian Benedikt Mantua hertsogina köitis kauni ja avara keskregistriga, ülemised noodid olid lauldud kindlalt. Komistuskiviks sai hoopis sisuline tõlgendus. Benedikti esituses oli süüdimatut uljust ja enesekindlust, puudu jäi aga elegantsist ning sarmist. Kuigi naised armastavad kõrvadega (eriti kehtib see ooperis), tahaks ju, et teistele meelte oleks samuti midagi pakkuda... Visuaalset üldmuljet segasid lisaks liigsele rahmeldamisele ka ebaõnnestunud kostüümid. Vägisi kippus silme ette pilt mõldri õpipoisist, mitte aadlikust, kellesse kõik naised armuvad.

Õhtu elamuse pakkus peaosa laulnud

Eduards Čudakovs. Tema Rigolettost õhkus nii jõulisust kui ka haavatavust. Pettunud inimestes ja süüdistades kogu maailma, on ta suutnud säilitada peamise – võime armastada. Ehk on see ka põhjus, miks tunne talle kaasa, suutmata heaks kiita tema valikuid. Rigoletto säilitab inimlikkuse ja südametunnistuse väärastunud keha kiusate, kuid see on tema sees sügaval peidus, samamoodi nagu ta peidab oma tüdruku võõraste pilkude eest. Čudakovsi osatäitmisel oli tunda stabiilsust ja pikaajalist lavalist kogemust. Meeldis tema kohati sissepööratud raev ja ängistus.

Positiivselt üllatas Vanemuise orkester. Kohati tekkisid küll ebakõlad tšello- ja puhkpillirühmas, kuid üldiselt oli esitus dirigent Lauri Sirbi käe all paindlik.

Kui Tartu etendusele sõitsin teatud ootuste ja lootustega, siis enne Tallinna etendust olin targem ja ei oodanud midagi. Ning see tasus ennast ära. Lavastaja Neeme Kuningas on kavalehel öelnud, et vaatamata traditsioonilisele lavastusele on tema nägemuses kaks olulist kõrvalekallet. Julge sammuna on ta Rigolettolt röövinud tema tüüpilise väljanägemise. Narr ja küüarakas on Rigoletto ainult oma ametis, lõbustades hertsogit ja õukonda. Kuna ametist võib aga alati loobuda, siis väljudes lossist, heidab ta endalt ka küüru. Omamoodi peegeldab selline füüsiline muundumine ka tema olemust, rõhutades välismaailma ja sise-maailma erinevust. Mil määral selline lähenemine ennast õigustab ja kas see on vastu võetav, jääb igapäevaste otsustada. Teine oluline erinevus puudutab ooperi finaali. Selles lavastuses me Gildat pärast tapmist enam ei näe, vaid ainult kuuleme. Efekt, mida võimendab suurepärase, vetemängu imiteeriv valgusekasutus, on ülimalt mõjuv. Hetkeks siseneme hoopis teise maailma, kus side reaalsusega haihtub ja aja voolamine jääb otsekui seisma. Seda traagilisem on lõpp, kui Rigoletto viimaks taipab, et ta on igaveseks ükski jäänud.

Tahaksin esile tõsta kunstnik Kustav-Agu Püümani ja valgusmeister Neeme Jõe tööd, mis on visuaalselt kaunis ja läbimõeldud.

Solistidest jäi eriti meelde Kristine Gailite Gildana finaalis, mis oli ebamaine ja lummas. Esimene vaatus tekitas kaksipidiseid tundeid, kummalisena tundus asjaolu, et niivõrd orgaanilise ja pehme laulmise ning nõtke fraseerimise kõrvale tekkisid

kohati kalgid kõlad. Teine vaatus aga ei jätnud peale imetluse ruumi ühelegi muule tundele.

Mantua hertsogina üles astunud Urmas Põldma laulmist iseloomustas ökonoomsus ja ühtlane kõla. Väga meeldis Põldma muusikaalsus ja fraseerimise nõtkus. Kaunis oli duett Gildaga, mis võlus oma pehme *piano*'ga. Teises vaatuses oli tunda suuremat närveerimist ja pinget, võib-olla just sel põhjusel oli rollis ka rohkem kohmetut üliõpilast Gualtieri Maldé kui lõbujanulist hertsogit. Kuna tegu oli laulja jaoks esietendusega, siis usutavasti vajab roll veel lihtsalt veidi aega.

Kui nüüd kahe erineva lavastuse osatäitmi võrrelda, siis just Maddalenas küüru roll, mille Valentina Kremen ja Juuli Lill lahendasid täiesti erinevalt. Kremen Maddalena oli kogenud ja enesekindel naine, kes oskab hinnata mängu ilu, lopsakalt särav vokaal pani kuulama. Juuli Lille Maddalenas oli aga omamoodi tütarlapselikku õhinat ja koketeerimist.

Mõlemad esitused paistsid silma ja veensid. Rauno Elpi ei jätnud ma viimaseks mitte seetõttu, et ta oleks kõige ebaolulisem, vaid tema loodud kuhu tekitas kõige rohkem mõtteid. Elpi Rigoletto on tohutu potentsiaaliga, kuid tundub, et rolli kõikide nüansside esiletoomiseks kulub veel aega. Kuna tegu on sügavuti mineva laulja ja hea näitlejaga, siis on ootused talle paratamatult kõrgemad. Enim läks hinge esimese vaatusmonoloog "Pari siamo...", kus Rigoletto paljastab esimest korda vaatajale oma tegelikud mõtted ja tunded. Hämmastasid väga säravad ja võimsad ülemised noodid. Tundub, et dramaatiline ja liikuvam joonis tuleb praegu paremini välja kui staatilisem lüürika. Teise vaatuses stseenis "Povero Rigoletto" sooviksin kuulda veidi rohkem varjundeid ning häälega mängimist, mitte kõiki noote nii ausalt välja laulduna.

Mõlemad Sparafucile osatäitjad, Taisto Noor ja Leonid Savitski, jäid meelde sisuliselt veenva, aga vokaalselt pisut ebaühtlase rolliga. Mis puutub koori, siis Vanemuise meesrühm laulis Estonia ametivendadest nüansi võrra vaiksemalt, see-eest aga nõtkel ja orkestriga ühes tempos.

Lõpetuseks aga nii palju, et kuna kriitika on siiski ainult ühe inimese arvamus, soovitan kõigil minna teatrisse ja veel kord veenduda vanasõnas, et oma silm on kuningas!